

Світлана Сєрих

завідувачка відділу образотворчого та декоративно-ужиткового мистецтва,
Національний музей історії України
(Київ, Україна)

Svitlana Sierykh

Head of the Department of Fine and Decorative Arts,
The National Museum of the History of Ukraine
(Kyiv, Ukraine)

ФОРМУВАННЯ В 1945–2020 РОКАХ КОЛЕКЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ ЖІНОЧИХ СОРОЧОК У ЗІБРАННІ НАЦІОНАЛЬНОГО МУЗЕЮ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

FORMATION OF THE COLLECTION OF UKRAINIAN WOMEN'S SHIRTS AT THE NATIONAL MUSEUM OF THE HISTORY OF UKRAINE FROM 1945 TO 2020

Анотація

У фондовій групі «Тканини» Національного музею історії України зберігається колекція предметів жіночого народного вбрання – вишитих сорочок періоду з 19 ст. до 1950-х років включно. У статті розглядаються такі аспекти формування цього зібрання в 1945–2020 роках, як з'ясування шляхів надходження предметів до музею, динаміка цього процесу та його періодизація.

Ключові слова:

Національний музей історії України, українська жіноча традиційна сорочка, етнографія, колекціонування, етнографічні експедиції, інвентарні книги.

Abstract

The «Fabrics» collection of the National Museum of the History of Ukraine includes a range of women's folk clothing, specifically embroidered shirts, dating from the 19th century through the 1950s. This article examines various aspects of the formation of this collection from 1945 to 2020, including the acquisition channels, the dynamics of the collection process, and its periodization.

Keywords:

National Museum of the History of Ukraine, Ukrainian women's traditional shirt, ethnography, collecting, ethnographic expeditions, inventory books.

Актуальність теми. Жіноча сорочка є одним з найбільш характерних і впізнаних елементів українського національного одягу, утілення багатівікових традицій і культурного спадку. Вивчення та дослідження цього різновиду одягу дозволяє збагатити наше розуміння української історії та культури, а також відтворити й зберегти цю цінну спадщину для наступних поколінь.

Колекція українських жіночих сорочок у зібранні Національного музею історії України (далі – НМІУ) різноманітна за часом створення (19 ст. – 1950-ті роки), матеріалом виготовлення (домоткане полотно або фабрична тканина), кроєм і дизайном вишитого декору, регіональною належністю.

Нині означене зібрання налічує 282 одиниці. Дослідники вивчали його в контексті діяльності етнографічних музейних експедицій або історії музею. Проте комплексне дослідження, присвячене історії формування колекції українських жіночих сорочок, що надійшли до музею в 1945–2020 роках, досі не провадилося. Цим обумовлюється актуальність вивчення обраної проблеми.

Метою даної статті є вивчення та аналіз процесу формування колекції українських жіночих сорочок у зібранні НМІУ в 1945–2020 роках: з'ясування шляхів надходження предметів до музею, динаміки цього процесу та його періодизація.

Об'єктом дослідження є процес формування колекції української сорочки в зібранні НМІУ, **предметом дослідження** – жіночі сорочки із зібрання НМІУ.

Джерелами дослідження є інвентарні книги фондової групи «Тканини», в яких містяться записи про надходження жіночих сорочок до музейної колекції за 1948–1949, 1949–1950, 1951–1955, 1955–1959, 1959–1962, 1971–1975, 1975–1980, 2001–2013 роки, зокрема інформація з них, занотована за інвентарними номерами Т-51–52, Т-513–671, Т-672–673, Т-692–699, Т-901–908, Т-913, Т-4410, Т-5594–5595, Т-5911, Т-6006–6007, Т-6189, Т-6560, Т-7113, Т-7300, Т-7323–7325, Т-9083, Т-9437, Т-9729, колекційні описи музейних експедицій за 1957–1975 роки.

Стан вивчення проблеми. Історію створення Київського художньо-промислового й наукового музею (далі – КХПНМ), частиною зібрання якого були й колекції українського народного одягу, зокрема жіночих сорочок, вивчали Ніна Ковтанюк і Ганна Шовкопляс¹.

Історію НМІУ й формування його колекцій з кінця 19 ст. до 2000-х рр. розглянула Марина Оксеніч². Зокрема, вона приділила увагу історії установи в 1917-му – 1930-х, коли внаслідок постійних реорганізацій, переміщень колекцій і створення нових музеїв зібрання Всеукраїнського історичного музею ім. Т. Г. Шевченка (колишнього КХПНМ) було розпорошене та зазнало втрат.

¹ Ковтанюк Н. Г., Шовкопляс Г. М. На шляху становлення Національного музею історії України (з історії музею 1917–1924 рр.) // До 100-річчя Національного музею історії України. З історії музею та його раритетів. Тематичний збірник наукових праць. – Київ, 1998. – С. 17–19; Їх же. Сторінки історії музею (20–50-рр. ХХ ст.) // Національний музей історії України: його фундатори і колекції. Тематичний збірник наукових праць. – Київ, 1999. – С. 3–24; Їх же. Скарбниця історичної пам'яті // Київська старовина. – № 4. – 1999. – С. 63–80.

² Оксеніч М. Еволюція структури Національного музею історії України та створення його фондів // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики / Інститут історії України НАН України. – Вип. 12. – 2005. – С. 367–388; Її ж. Шляхи формування збірки Національного музею історії України: колекції меценатів і внески приватних осіб // Скарбниця української культури. Збірник наукових праць / Чернігівський історичний музей імені В. В. Тарнавського, Чернігівське відділення Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України; редкол.: О. Б. Коваленко (голова) та ін. – Вип. 8. – Чернігів, 2007. – С. 165–173.

Водночас до закладу (який тоді мав назву Центральний історичний музей) надходили колекції інших реорганізованих музеїв, зокрема Кабінету (Музею) антропології та етнології ім. Хв. Вовка. Ґрунтовне дослідження про долю цього музею, його співробітників та етнографічні колекції здійснила Олена Чернобаєва³.

Дослідниці Марія Савчук, Оксана Завальна, Світлана Сорокіна та Тетяна Радієвська розглянули історію Державного республіканського історичного музею (попередника НМІУ) та його фондів колекцій після Другої світової війни⁴.

Підсумки етнографічної експедиції Київського історичного музею до сіл Борки та Низкиничі Волинської області (яка збрала для музею зокрема й українські жіночі сорочки) оприлюднив учасник цієї експедиції – науковий співробітник закладу Іван Бондар⁵. Зібрані під час означеної експедиції жіночі сорочки й інші сорочки Полісся з колекції НМІУ дослідила Лариса Нестерук, описавши основні види їхнього традиційного крою⁶. Діяльність Комісії з розподілу між українськими музеями музейних предметів, що їх повернули з Німеччини, розглянули Тетяна Себта й Роман Качан⁷.

Вплив українського народного вбрання в повсякденному житті міста другої половини 19 ст. – початку 20 ст. дослідила М. Олійник⁸. Також у своїй розвідці авторка завдяки польовим дослідженням, анкетуванню та опитуванню в м. Києві визначила фактори, які сприяли відродженню популярності української сорочки в часи незалежності України.

С. Макарчук⁹ провів дослідження побуту українських робітників 1950–1960-х років і впливу радянської дійсності на народні традиції. Узагальнив праці етнографів, присвячені побуту українського селянства України кінця 19 – початку 20 ст. та трудовій міграції.

Водночас жоден зі згаданих авторів у своїх працях ґрунтовно не досліджував питання формування колекції жіночих сорочок у зібранні Національного музею історії України.

Додатковим джерелом інформації, що підтверджує дані про способи надходження предметів до музейного зібрання, є архівні документи, зокрема накази про відрядження співробітників музею в експедиції Україною в 1950-х роках, плани й звіти відділів про роботу Державного історичного музею УРСР із комплектування музейного зібрання в 1970-х роках.

³ Чернобаєва О. Етнографічна колекція Кабінету антропології та етнології імені Хведора Вовка у збірці Національного музею історії України // Народні художні промисли України: історія, сьогодення, перспективи. Науковий збірник за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Київ: ДП «НВЦ “Пріоритети”», 2016. – С. 133–139.

⁴ Савчук М., Сорокіна С., Завальна О., Радієвська Т. Фондова робота Державного історичного музею в м. Києві (1943–1950 рр.) // Науковий вісник Національного музею історії України. – Вип. 6. – 2020. – С. 249–277.

⁵ Бондар І. В. Етнографічні експонати з Волині // Праці Київського державного історичного музею. – Вип. I. – Київ, 1958. – С. 217–222.

⁶ Нестерук Л. Колекція народного одягу Полісся та Волині у збірці Національного музею історії України // Від першовитоків до сьогодення: із історії формування колекцій Національного музею історії України. Тематичний збірник наукових праць / Редкол.: Н. Г. Ковтанюк та ін. – Київ: Національний музей історії України, 1999. – 192 с.

⁷ Києво-Печерська Лавра у часи Другої світової війни. Дослідження. Документи / Упоряд. Т. М. Себта, Р. І. Качан. – Київ: Видавець Олег Філюк, 2016. – 1200 с. + 48 с.; іл.

⁸ Олійник М. Український одяг у системі міської культури Києва (друга половина XIX – початок XXI століття) / [голов. ред. Г. Скрипник]; НАН України, ІМФЕ. – Київ, 2017. – 312 с.

⁹ Макарчук С. Етнографічні дослідження побуту робітників України в 50-х – 60-х рр. 20 ст. // Вісник Львівського університету. Серія історична. – 2012. – Вип. 47. – С. 22–34.

Виклад основного матеріалу.

Попередником НМІУ був КХПНМ, формування етнографічної колекції якого розпочалося після створення закладу 1904 року. Перші надходження до музею (серед них і взірці українського народного одягу) були дарунками меценатів (зокрема Варвари Ханенко, родини Терещенків) і предметами, зібраними під час музейних етнографічних експедицій, у яких брали участь Микола Біляшівський, Данило Щербаківський та інші.

Після реорганізації КХПНМ його колекції стали частиною зібрання Всеукраїнського історичного музею імені Т. Г. Шевченка (далі – ВІМ). 1935 року етнографічну колекцію ВІМ частково передали до новоствореного Державного українського музею, із зібрань якого 1964-го організували Державний музей українського народного декоративного мистецтва (нині – Національний музей українського народного декоративного мистецтва).

У 1930-х роках унаслідок чергової реорганізації на основі колекцій ВІМ створили Центральний історичний музей (далі – ЦІМ), фондів зібрання якого під час Другої світової війни були евакуйовані до Башкирського художнього музею в м. Уфі, втрачені або вивезені до Німеччини. Після звільнення Києва в листопаді 1943-го діяльність музею (що отримав назву Державний республіканський історичний музей) відновилася.

Одним з нагальних завдань музейних працівників було комплектування фондів. 1945 року під час експедиції до Полтавської області з-поміж іншого етнографічно-

го одягу науковці закупили дві жіночі сорочки 19 ст. (інв. №№ Т-51–52)¹⁰.

До Києва повернули й музейні предмети, евакуйовані до Башкирського художнього музею в Уфі. У 1948–1949 роках Комісія з приймання, інвентаризації та розподілу музейних і бібліотечних цінностей передала до закладу музейні предмети, вивезені до Німеччини, зокрема українські жіночі сорочки¹¹.

Оскільки довоєнну фондово-облікову документацію в роки війни було втрачено, у серпні 1948-го завели нові інвентарні книги фондової групи «Тканини». До 12 серпня 1950 року в них зроблено записи про надходження 180 українських жіночих сорочок, що походили зі старої (довоєнної) колекції¹² та їх повернули з Німеччини. Більшість цих сорочок раніше належали до зібрання ВІМ, проте серед них були й сорочки, 1938 року передані з реорганізованого Кабінету (Музею) антропології та етнології ім. Хв. Вовка¹³.

Одним з головних шляхів поповнення музейної колекції українських жіночих сорочок у другій половині 1940-х – 1950-х роках було збирання під час музейних експедицій до різних регіонів України.

1955-го старший науковий співробітник Київського державного історичного музею І. Бондар¹⁴ у складі експедиції Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР здійснив відрядження до Волинської та Ровенської (нині Рівненська) областей, де для колекції музею закупив і народні жіночі сорочки (інв. №№ Т-5594, Т-5595, Т-5610)¹⁵.

¹⁰ Інвентарна книга Національного музею історії України (далі Інвентарна книга НМІУ) // Фондова група «Тканини». – Т. 1.

¹¹ Києво-Печерська Лавра у часи Другої світової війни... – С. 945.

¹² Інвентарна книга НМІУ // Фондова група «Тканини». – Т. 1, Т. 2.; НМІУ. – Акти на експонати, повернені з Німеччини, I–IV, 1948 р.

¹³ Музей етнографії та антропології ім. Хв. Вовка // Фонди НМІУ. – Інвентарна книга. – Т. 2, 1922–1925 рр.; Чорнобаєва О. Вказ. праця. – С. 133–139.

¹⁴ Науковий архів НМІУ. – Ф. 1260. – Оп. 1-«л». – Од. зб. 14. – Арк. 9.

¹⁵ Бондар І. В. Вказ. праця. – С. 217–222; Інвентарна книга НМІУ // Фондова група «Тканини». – Т. 6.

1957 року чотири сорочки 19 ст. в Чернігівській області придбала для музею етнографічна музейна експедиція на чолі з науковим співробітником В. Самойленко¹⁶. Серед них була й унікальна жіноча сорочка (інв. № Т-6189). **(Рис. 1)** Її візерунок кріпачки-вишивальниці, які працювали в маєтку поміщиків Галаганів у с. Сокиринцях, вишили за малюнком, що його створив художник і поет Тарас Шевченко¹⁷. Сорочка пошита з тонкого білого батисту, вишита шовковими нитками білого й червоного кольорів, техніка – гладь, орнамент рослинний.

Рис. 1. Сорочка жіноча. Початок 19 ст.
Україна, Чернігівщина

1959 року під час експедиції до Закарпатської та Станіславської (нині – Івано-Франківська) областей для основного фонду музею придбано п'ять жіночих сорочок¹⁸. Співробітники закладу загалом зібрали або придбали в Закарпатській області для музейного зібрання 255 од. зб., з них 164 од. зб. стали частиною основного фонду.

Ще одним шляхом комплектації музейних фондів був міжмузейний обмін. У 1950-х роках до установи надійшли старовинні сорочки із Самбірського краєзнавчого музею (інв. № Т-4410)¹⁹, Харківського історичного музею (інв. № Т-5911) і Тернопільського краєзнавчого музею (інв. №№ Т-6006–6007)²⁰. Отже, музейну колекцію сорочок доповнили взірцями тих регіонів, які раніше не були представлені в етнографічному зібранні закладу.

В 1960-х роках музейні працівники продовжували роботу над поповненням музейного зібрання завдяки експедиціям у різні регіони України. На жаль, за цей період закуплено невелику кількість жіночих сорочок (дев'ять од. зб.). Водночас деякі вишиті речі, що надходили до музею, належали відомим особам, як-от сорочка, 1961 року подарована співробітникам музею під час експедиції до Чернігівської області²¹ (інв. № Т-6560). Цю річ 1895 року вишила Орися Яківна Валлах, яка стала прототипом Маланки у творі Михайла Коцюбинського «Fatamorgana»²². Сорочка пошита із лляного домотканого полотна, додільна. Рукав широкий, із прямим полком і ластовицею, пришитий по утку. Рукави й полики виробу вишиті червоними та чорними нитками, техніка – хрестик, орнамент рослинний у вигляді букетів троянд. **(Рис. 2)**

Оскільки на початку 20 ст. чимало селян вирушали на заробітки в інші регіони, беручи із собою святковий одяг²³, іноді сорочки, притаманні певному регіону, інколи надходили до музею з інших регіонів. У фондовій колекції «Тка-

¹⁶ Фонди НМІУ. – Колекційний опис № 1 від 1957 р.

¹⁷ Інвентарна книга НМІУ // Фондова група «Тканини». – Т. 7.

¹⁸ Там само. – Т. 8.

¹⁹ Там само. – Т. 6.

²⁰ Там само. – Т. 7.

²¹ Фонди НМІУ. – Колекційний опис № 32 від 06.1961 р.

²² Інвентарна книга НМІУ // Фондова група «Тканини». – Т. 8.

²³ Макарчук С. Вказ. праця. – С. 27.

Рис. 2. Сорочка жіноча.
Кінець 19 ст. Україна,
Чернігівщина

Рис. 3. Сорочка жіноча.
Кінець 19 ст. Україна,
Чернігівщина

нини» є жіноча сорочка (інв. № Т-7113)²⁴, власниця якої походила з Чернігівщини, але згодом переїхала до с. Біленьке Запорізької області. Її дочка, Галина Мачена, передала цю річ до сільського музею. 1972 року під час експедиції до Запорізької області співробітникам київського музею її передала завідувачка музею та будинку культури колгоспу ім. Ілліча С. Мижуєва²⁵. Сорочка (станок) пошита з білого домотканого полотна. Рукав довгий, із прямим поликом і ластовицею, пришитий по утку. Комір і чохлик оздоблені зубцюванням. Сорочка вишита білими, чорними й червоними нитками, орнамент геометрично-рослинний. (Рис. 3)

Із 1950-х років до музею зменшилося надходження традиційних жіночих сорочок (див. таблицю), натомість збільшилася кількість вишитих жіночих сорочок періоду 1920–1940-х років.

Змінився й характер експедицій, зросли обсяги зібраних особистих речей і документів передовиків виробництва та сільського господарства²⁶. 1975 року під час двох музейних експедицій до Вінницької області²⁷ до музею

передали сорочки, що їх особисто вишили жінки, яких нагородили званням Герой Соціалістичної Праці та які використовували ці речі як святковий одяг (інв. № № Т-7300, Т-7323, Т-7324, Т-7325)²⁸.

Після здобуття 1991 року Україною незалежності основним джерелом надходження музейних предметів, як і раніше, лишаються закупівля та передача приватними особами. Як зразок – додільна сорочка з Волині (інв. № Т-9083), придбана 1998 року²⁹. (Рис. 4)

Рис. 4. Сорочка жіноча. Друга половина 19 ст. Україна, Волинська губернія

²⁴ Інвентарна книга НМІУ // Фондова група «Тканини». – Т. 11.

²⁵ Фонди НМІУ. – Колекційний опис № 126 від 13.02.1972 р.

²⁶ НА НМІУ. – Ф. 1260. – Оп. 1-зв. – Од. зб. 59. – Арк. 16.

²⁷ Фонди НМІУ. – Колекційні описи № 175 від 1975 р., № 184 від 1975 р.

²⁸ Інвентарна книга НМІУ // Фондова група «Тканини». – Т. 11, Т. 12.

²⁹ Там само. – Т. 17.

Сорочка додільна, виготовлена з домотканого полотна, уставкова. Рукави й уставка прикрашені тканим червоно-чорним геометричним орнаментом. Комір і манжети – з іншої тканини, пришиті пізніше й вишиті в техніці хрестик рослинним орнаментом.

Також до колекції НМІУ надходили речі відомих осіб, як-от сорочка народної художниці України Лідії Мефодіївни Митяєвої (інв. № Т-9729)³⁰. Сорочка виготовлена з білого батисту, прямого крою, вишита білими шовковими нитками, орнамент геометрично-рослинний.

2008 року Голова Всеукраїнського жіночого товариства ім. О. Теліги Л. Ляхоцька передала сорочку дружини останнього Президента УНР в екзилі М. В. Плав'юка – Ярослави (інв. № Т-9437)³¹. Сорочку (станок) пошила й вишила в 1930-х роках майстриня з Тернопільщи-

Рис. 5. Сорочка жіноча вишита.
1930-ті рр. Україна, Тернопільщина

ни Євстахія Алеськевич. Виготовлена з білого полотна, прямого крою, уставки прикрашено рослинним орнаментом у вигляді грон винограду та листя, на рукавах – вертикальні смуги з ромбовидним геометричним орнаментом. (Рис. 5)

У таблиці наведена інформація про жіночі сорочки із зібрання НМІУ та шляхи їхнього надходження до музею.

Н/п	Рік надходження до музею	Регіон	К-ть	Спосіб надходження
1.	1945	Полтавщина	3	закуплено під час експедиції до Полтавської області та в м. Києві
2.	1948	Полтавщина, Київщина, Поділля, Буковина, Чернігівщина	159	повернені з Німеччини
3.	1949	Дніпропетровщина, Полтавщина	21	повернені з Німеччини
4.	1952	Західна Україна, Бойківщина	1	передано із Самбірського краєзнавчого музею
5.	1954	Київщина	1	закуплено в м. Києві
5.	1955	Волинська область	3	закуплено під час експедиції
6.	1956	Київщина, Харківська область, Полтавщина	3	закуплено в м. Києві; передано з Харківського історичного музею та під час експедиції до Полтавської області
7.	1957	Полтавщина, Тернопільщина	5	передано під час експедиції до Полтавської області та з Тернопільського краєзнавчого музею
8.	1958	Херсонщина, Чернігівщина, Житомирська область	6	закуплено під час експедицій

³⁰ Інвентарна книга НМІУ // Фондова група «Тканини». – Т. 19.

³¹ Там само. – Т. 18.

9.	1959	Київщина (Полтавщина), Вінницька, Станіславська (Івано-Франківщина), Закарпатська області	8	передано під час експедиції до Вінницької області; закуплено під час експедиції до Закарпатської та Станіславської областей і придбано в м. Києві
10.	1961	Чернігівщина, Київщина	3	передано під час експедицій
11.	1964	Рівненська область	1	передано під час експедицій
12.	1968	Київська, Полтавська, Черкаська області	4	передано під час експедицій до Київської та Полтавської областей; закуплено в м. Києві й під час експедиції до Черкаської області
13.	1969	Закарпатська область	1	передано під час експедиції
14.	1971	Чернігівська, Черкаська, Житомирська області	4	закуплено під час експедицій до областей та в м. Києві; передано під час експедиції до Житомирської області
15.	1972	Черкащина, Чернігівщина	1	передано під час експедицій до Запорізької та Черкаської областей
16.	1973	Житомирська область	2	передано під час експедиції
17.	1975	Тернопільська область, Київщина, Вінницька область	7	закуплено під час експедиції до Тернопільської області; передано під час експедицій до Київської та Вінницької областей
18.	1976	Сумська область	2	передано під час експедиції
	1978	Чернігівська область	1	закуплено під час експедиції
19.	1979	Вінницька, Івано-Франківська області	4	закуплено під час експедицій
20.	1980	Рівненська область	1	передано під час експедиції
21.	1981	Чернігівщина	1	закуплено в м. Києві
22.	1983	Івано-Франківська, Полтавська області	2	передано під час експедиції та в м. Києві
23.	1986	Полтавська, Чернігівська області	3	передано під час експедицій
24.	1989	Київщина	1	закупка в м. Києві
25.	1990	Чернігівщина (Київська область), Запорізька, Дніпропетровська області	8	закуплено під час експедиції до Київської області; передано під час експедиції до Запорізької та Дніпропетровської областей
26.	1994	Чернігівщина	3	закуплено в м. Києві
27.	1997	Полісся, Чернігівщина	4	закуплено сорочки з Чернігівщини в м. Києві та безкоштовно передано сорочку з Полісся
28.	1998	Волинська область	1	закуплено в м. Києві
29.	1999	Київщина	1	закуплено в м. Києві
30.	2000	Чернівецька, Житомирська, Волинська, Вінницька області	5	закуплено в м. Києві сорочки з Житомирщини та Волинської області; передано в м. Києві від приватних осіб сорочки з Чернівецької та Вінницької областей
31.	2001	Чернігівщина	3	закуплено в м. Києві
32.	2005	Івано-Франківщина	1	передано в м. Києві
33.	2006	Полтавщина	1	передано в м. Києві
34.	2008	Тернопільщина	1	передано в м. Києві
35.	2012	Чернігівщина	1	передано в м. Києві
36.	2013	Чернігівщина	1	передано в м. Києві
37.	2015	Київ	1	передано в м. Києві
38.	2016	Чернігівщина	1	передано в м. Києві
39.	2020	Київщина, Вінницька область	2	передано від співробітників музею в м. Києві

З огляду на дані, наведені в таблиці, можна зробити висновок, що в динаміці надходження в 1945–2020 роках до музею українських жіночих сорочок можна виокремити три періоди.

1-й період: 1945–1949 роки, коли до музею надійшла найбільша кількість жіночих сорочок – понад 183 одиниць. Переважно це були речі, що їх повернули з Німеччини, саме вони започаткували формування сучасної музейної колекції. Означені українські жіночі сорочки 19 ст. походять зі старого (довоєнного) музейного зібрання та представляють такі регіони: Чернігівщину, Поділля (Східне й Центральне), Буковину, Галичину, Катеринославщину, Полтавщину й Київщину.

2-й період: 1952–1990 роки, коли організовані музеєм експедиції придбали 73 жіночих сорочок, що становлять трохи більше 1/3 надходжень 1-го періоду. Більшість цих сорочок виготовлено в 1920-х – 1930-х та 1950-х роках. На їхній дизайн вплинули урбанізаційні процеси, що в цей час відбувалися в українських селах. Тогочасні жіночі сорочки втратили старовинні регіональні особливості й перетворилися на святкові блузи, оздоблені рослинним орнаментом, вишиті нитками типу муліне в техніці хрестик. Водночас змінилися крій сорочок (що відповідав тенденціям тогочасної моди) і матеріал, з якого їх виготовляли – фабрична бавовняна тканина й фабричні нитки (муліне).

3-й період: 1991–2020 роки, коли до музею з об'єктивних причин (створення приватних музеїв, поширення приватного колекціонування, відсутність державного фінансування для придбання предметів) надійшло лише 26 сорочок. Після здобуття незалежності в Україні простежується зростання суспільного зацікавлення автентичним

народним одягом, зокрема вишитими жіночими сорочками. Попит на такі речі (як символ належності до української культурно-політичної спільноти) значно зріс після подій Помаранчевої революції 2004 року та Революції гідності 2014 року³². Є сподівання, що у фонди НМІУ і надалі надходитимуть такі традиційні елементи народного одягу як жіночі сорочки, створені сучасними народними майстрами в традиційних техніках за старовинними взірцями. Адже поповнення музейної колекції автентичних та сучасних вишитих українських сорочок – надзвичайно важлива справа, оскільки це дозволяє зберегти для дослідників українського народного мистецтва й нащадків зразки традиційного національного одягу. А також сприяє збагаченню культурного спадку країни, зростанню національної самосвідомості й популяризації надбань української народної культури.

Висновки.

У статті здійснено огляд наявної бібліографії з проблеми.

На основі вивчення джерельної бази (інвентарних книг групи «Тканини» за 1948–2020 роки й колекційних описів за 1957–1975 роки, актів та архівних джерел) з'ясовані шляхи надходження українських жіночих сорочок до зібрання НМІУ: передача 1948-го музейних предметів, які в роки Другої світової війни було вивезено до Німеччини й потім повернено в Україну; збирання під час музейних експедицій; дарування приватними особами; закупівля у приватних осіб.

Також було простежено динаміку надходження жіночих сорочок до НМІУ в різні роки й зроблено періодизацію процесу комплектування музейного зібрання жіночих сорочок, вивчено особливості кожного з періодів.

³² Олійник М. Вказ. праця. – С. 174–175.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

Бондар І. В. Етнографічні експонати з Волині // Праці Київського державного історичного музею. – Вип. I. – Київ, 1958. – С. 217–222.

Інвентарна книга Національного музею історії України (далі – Інвентарна книга НМІУ) // Фондова група «Тканини». – Т. 1: 1948–1949 роки. – Інв. №№ Т-51, Т-52, Т-513–671.

Інвентарна книга НМІУ // Фондова група «Тканини». – Т. 2: 1949 рік – 1950 роки. – Інв. №№ Т-672, Т-673, Т-692–699, Т-901–908, Т-913.

Інвентарна книга НМІУ // Фондова група «Тканини». – Т. 6: 1951–1955 роки. – Інв. № Т-4410.

Інвентарна книга НМІУ // Фондова група «Тканини». – Т. 7: 1955–1959 роки. – Інв. №№ Т-5594, Т-5595, Т-5911, Т-6006, Т-6007, Т-6189.

Інвентарна книга НМІУ // Фондова група «Тканини». – Т. 8: 1959–1962 роки. – Інв. № Т-6560.

Інвентарна книга НМІУ // Фондова група «Тканини». – Т. 11: 1971–1975 роки. – Інв. №№ Т-7113, Т-7300.

Інвентарна книга НМІУ // Фондова група «Тканини». – Т. 12: 1975–1980 роки. – Інв. №№ Т-7323–7325.

Інвентарна книга НМІУ // Фондова група «Тканини». – Т. 17: 1994–2001 роки. – Інв. № Т-9083.

Інвентарна книга НМІУ // Фондова група «Тканини». – Т. 18: 2001–2013 роки. – Інв. № Т-9437.

Інвентарна книга НМІУ // Фондова група «Тканини». – Т. 19: 2013 рік. – Інв. № Т-9729.

Ковтанюк Н. Г., Шовкопляс Г. М. На шляху становлення Національного музею історії України (з історії музею 1917–1924 рр.) // До 100-річчя Національного музею історії України. З історії музею та його раритетів. Тематичний збірник наукових праць. – Київ, 1998. – С. 17–19.

Ковтанюк Н. Г., Шовкопляс Г. М. Сторінки історії музею (20–50-ті рр. ХХ ст.) // Національний музей історії України: його фундатори і колекції: Тематичний збірник наукових праць. – Київ, 1999. – С. 3–24.

Ковтанюк Н., Шовкопляс Г. Скарбниця історичної пам'яті // Київська старовина. – 1999. – № 4. – С. 63–80.

Києво-Печерська Лавра у часи Другої світової війни. Дослідження. Документи / Упоряд. Т. М. Себта, Р. І. Качан. – Київ: Видавець Олег Філюк, 2016. – 1200 с. + 48 с.; іл.

Макарчук С. Етнографічні дослідження побуту робітників України в 50-х – 60-х рр. 20 ст. // Вісник Львівського університету. Серія історична. – 2012. – Вип. 47. – С. 22–34.

Музей етнографії та антропології ім. Хв. Вовка // Фонди НМІУ. – Інвентарна книга. – Т. 2: 1922–1925 рр.

Нестерук Л. Колекція народного одягу Полісся та Волині у збірці Національного музею історії України // Від першовитоків до сьогодення: із історії формування колекцій Національного музею історії України. Тематичний збірник наукових праць / Редкол.: Н. Г. Ковтанюк та ін. – Київ: Національний музей історії України, 1999. – 192 с.

НМІУ. – Акти на експонати, повернені з Німеччини, I–IV, 1948 р.

Науковий архів НМІУ (далі – НА НМІУ). – Ф. 1260. – Оп. 1-«л». – Од. зб. 14. – Арк. 9.

НА НМІУ. – Ф. 1260. – Оп. 1-зв. – Од. зб. 59. – Арк. 16.

Оксенич М. Еволюція структури Національного музею історії України та створення його фондів // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики / Інститут історії України НАН України. – Вип. 12. – 2005. – С. 367–388.

Оксенич М. Шляхи формування збірки Національного музею історії України: колекції меценатів і внески приватних осіб // Скарбниця української культури. Збірник наукових праць / Чернігівський історичний музей імені В.В. Тарнавського, Чернігівське відділення Інституту української археології та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України; редкол.: О. Б. Коваленко (голова) та ін. – Вип. 8. – Чернігів, 2007. – С. 165–173.

Олійник М. Український одяг у системі міської культури Києва (друга половина XIX – початок XXI століття) / [голов. ред. Г. Скрипник]; НАН України, ІМФЕ. – Київ, 2017. – 312 с.

Савчук М., Сорокіна С., Завальна О., Радієвська Т. Фондова робота Державного історичного музею в м. Києві (1943–1950 рр.) // Науковий вісник Національного музею історії України. – Вип. 6. – 2020. – С. 249–277.

Фонди НМІУ. – Колекційний опис № 1 від 1957 р.

Фонди НМІУ. – Колекційний опис № 32 від 06.1961 р.

Фонди НМІУ. – Колекційний опис № 126 від 13.02.1972 р.

Фонди НМІУ. – Колекційний опис № 175 від 1975 р.

Фонди НМІУ. – Колекційний опис № 184 від 1975 р.

Чорнобаєва О. Етнографічна колекція Кабінету антропології та етнології імені Хведора Вовка у збірці Національного музею історії України // Народні художні промисли України: історія, сьогодення, перспективи. Науковий збірник за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Київ: ДП «НВЦ “Пріоритети”», 2016. – С. 133–139.

Список скорочень:

ВІМ – Всеукраїнський історичний музей ім. Т. Г. Шевченка

КХПНМ – Київський художньо-промисловий і науковий музей ім. імператора Миколи Олександровича

НМІУ – Національний музей історії України

ЦІМ – Центральний історичний музей ім. Т. Г. Шевченка